

hogy ez nem könnyű dolog. Az igazi lélekrajzoló művész minden erőfeszítés nélkül meg tud bennünket győzni alakjainak lelki átalakulásairól, sok írónak pedig ez minden gondos és aprólékos munka ellenére sem sikerül.

A regénynek különben vannak sikerültebb részei: a dialógus itt-ott nekilendül, egy-egy hangulatrajz megkap bennünket, Éva alakja elég kedves és valószerű. Mindez tehetőségre vall, s ez a tehetség bizonyára tud majd irodalmi sablónmunka helyett olyan regényt is alkotni, melyben már igazi emberek fogják élni a maguk igazi életét. Sz. F.

Alszegey Zsolt Vázlatok című könyvében (Pallas-kiadás, 1925) tíz irodalmi esszajét teszi közzé, melyek már folyóiratokban külön-külön megjelentek a nyilvánosság előtt. Úgy gondoljuk, hogy egy író részéről az efféle összegyűjtött közrebecsálás mindig annyit jelent, hogy a saját munkásságát a napi jelentőségen felül értékeli, s megvárja, hogy az ismertetések, bírálatok is ez érték szerint foglalkozzanak vele. S valóban Alszegey tanulmányai meg is érdemlik, hogy ha megállapításaiikkal és módszerükkel nem is ért valaki egyet, a szerzővel való vitakozásra okvetlenül alkalmas fogódzó pontoknak tartsa.

Az első, ami szinte provokálón követeli a vitát, a szerzőnek irodalomtörténeti módszere. Alszegey e könyvében egy-egy író megítélésére, munkássága ismertetésére és értékelésére a legjellemzőbb, a legtermékenyebb szempontnak azt tartja, ha bemutatja az írónak azt, mikép vélekedik a világról, társadalomról s mikép tükrözi a maga korát. Ezzel szemben a formai szempontok, vagyis az, hogy az író miként önti formába élményeit és megfigyeléseit, hogy mikép ad anyagának alakot, ezek Alszegeyht hasonlíthatatlanul kevésbé érdeklítik.

Pedig a művészt művésszé éppen alakot adó képessége teszi. Egy költőnek megítélésében is tehát a legfőbb szempontnak, a vizsgálat első kérdésének ennek kell lennie. A kutatás második műveletének pedig arra kell irányulnia, hogy az egyes írónak egyéni alakító képessége, hogyan kapcsolódik az irodalmi élet szakadatlanúságába, hogy egy írónak

formáló munkája hogyan fejleszti vagy destruálja az elődeitől főkincselte formaeredményeket, vagy pedig hogy sugall követőinek újakat. Mert az irodalomtörténet egyedül ezzel a kutató-módszerrel válik egyfelől igazán *történetté*, másfelől pedig ez által szűnik meg egyéb történelmi diszciplináknak (művelődés-, társadalomtörténet stb.) pusztá függvénye vagy illusztrációja maradni. Minden művészettörténetnek, s mivel a költészet is művészet, a költészet-történetnek is, ez alakító erők fejlődését és változását kell vizsgálati tárgyalás tárgyává tennie, ha valóban tudomány, még pedig önálló, immansens felfogású, az értékelést nem kívülről, más tudományágtól váró és elfogadó, tudomány akar lenni.

Alszegey tudományos tekintete e formai szempontokat kevésre méltatja. Alapjában a Taine-iskolának híve ő is, és egy pár valamásszerű nyilatkozatával kutatásának irányadó elvét világosan leleplezi. Domonkos Istvánról írt esszéjének egyik mondata nagyon jellemzően így kezdődik: „Amit eddig Domonkos István rajzai nyomán a falu életéből bemutattam...” Ime Alszegey szempontja! Vajjon hát a falu bemutatása volt nekij főcélja, s Domonkos István rajzai csak dokumentumok, csak ismeretbővítő adatok voltak számára? Kozma Andorról írván, még jellemzőbbeket mond: „Ahogy a ma embere a XVIII. század fordulójának magyar nemesét Berzsényi Dániel és Kisfaludy Sándor költészetéből tudja leghívebben rekonstruálni... olyan őszinte és beszédes forrás lesz a XIX. század fordulójáról az a költői termés, melyet Kozma Andor kötetei foglalnak magukban.” Tisztelettel kérdezzük: Berzsényi, Kisfaludy Sándor és Kozma Andor költészetét *csak* vagy *főképen* a szerint értékeljük tehát, amennyi művelődés- vagy politikai történeti okulást nekünk nyújtanak? Nem, nem! Ez az általános historiával foglalkozó tudósunk lehet a szempontja, de nem az irodalomtörténet-író!

De hát vajjon akkor irodalomtörténeti megítélésünkben teljesen mellőzzük-e az író látásának és felfogásának művelődéstörténeti beágyazottságát? Az irodalomtörténetnek az alakiságra, mint főszempontokra vetődő tekintete, nyilván

nem mehet el ennyire. A milieut, korhangulatot, amint ez az író *formáira* befolyást gyakorolt, minden-
esetre rajzolni kell az irodalomtör-
téneteknek, de nem azért, hogy az író-
ból, mint adatgyűjteményből követ-
keztesen amarra, hanem megfor-
ditva. Szóval — ellentétben a taine-i
módszerrel — nem művelődéstörté-
neti, vagy korpszichológiai doku-
mentumnak kell tekinteni a műalko-
tást, hanem a műalkotás formai vizs-
gálatát kell kutatásai centrális fel-
adatává tennie.

Ehhez azonban bevezető lépésül a
forma fogalmának tisztázása szüksé-
ges. Mert a forma nem pusztán kül-
sőség, technika (bár néha ez is
hozzátartozik), hanem a művészi
megformálásnak, a nyers élmény-
anyagot rendbeszorító tevékenység-
nek mélyebben artistikus munkája.
A belső formának fogalmát, úgylát-
szik, Alszeghy Zsolt elméletileg még
nem tisztázta maga előtt. Az élmé-
nyül szerzett alakítatlan anyag kö-
zött egyfelől és a technika közt más-
felől, szóval a tárgy és a külső forma
között álló annyira lényeges, az eszté-
tikai és irodalomtörténeti tekintet
számára egyaránt annyira jelentős
középpontot, a belső formát nem
akarja észre venni. Erre látszik mu-
tatni két megjegyzése. Az egyik így
szól: „Jelentős költővé csupán alak-
formáló vagy mesebonyolító ügyes-
sége senkit sem tehet...”, író és író
között ugyanolyan rangfokozat van,
mint művész és iparművész között,
és ez a rangfokozat egyen nyug-
szik: az emberformáló erőn.“ Felfo-
gására másik idevágó megjegyzése
még jellemzőbb: „A kritikusknak, aki
egy lírikus esztétikai értékét akarja
lemérni...”, rekonstruálnia kell a
költő művészi elméletét, bár az sok-
szor öntudatlan a művészen, vizs-
gálnia kell a művészi elvek meg-
valósításának eredményfokát...“
(Aranyszavak! Kár, hogy nem ezek
szerint dolgozik Alszeghy. Ennek a
kutató elvnek helyes megvalósítását
már csak a történelmi folytonosságba-
illesztés választaná el az igazi iro-
dalmótörténettől. Amit azonban tovább
mond, az az anyag és technika kizá-
rólagos kettőssége miatt megint nem
ad helyet a leglényegesebb közbeeső
harmadiknak.) „Nem lehet komoly
kritika az, amely a tájkép előtt csak
ennyit tud konstatálni: Jaj, milyen
szép a rhododendronos kert! — sem

az, amely csak a derűs és borongós
hangulatot látja meg, de még ke-
vésebbé az, amely csupán a techniká-
nál marad.“

Pedig kár, hogy ez elméletnél és a
belőle fakadó módszernél Alszeghy
nem akar tovább jutni. Tanulmá-
nyainak egy pár lapja arra mutat,
hogy finom érzéke van az irodalmi
alakiság iránt. Hogy Rákosi Viktor
műveiben legtöbbször humoreszkek
egybefűzése szélesedik regénnyé, hogy
Szemere Györgynek a jellemek vál-
tozásának bemutatására nincs tehet-
sége, s ezért azok az alakjai a legjob-
bak, akik készen lépnek elénk, — ezek
igazán értékes megfigyelések. Sok
termékeny gondolata van a novellá-
nak ú. n. *rajz* formájáról, valamint
Tarczai Györgynek nyelvéről és stí-
lusáról is. Kétségtelen, hogyha Al-
szeghy ezeket a szempontokat tenné
vizsgálódásainak uralkodó elemévé,
akkor a maga nagy olvasottságával,
lelkiismeretes alaposágával és árnya-
latokat is észrevevő szemével a ma-
gyar irodalomtörténeti kutatást je-
lentékeny mértékben fejleszthetné to-
vább.

Könyvét így is érdemes és kelle-
mes olvasni. Herczeg Ferencről, Rá-
kosi Viktorról, Szemere Györgyről,
Kozma Andorról, Sajó Sádorról, Á-
prily Lajosról és Reményik Sándorról
több érdekes megfigyelése van, s e
megfigyeléseket előkelő és hajlékony
stílussal tudja előadni. Az sem utolsó
érdeme könyvének, hogy felhívja a
figyelmet olyan írókra is, akiket az
irodalomtörténeti köztudat a maguk
való értékénél kisebb figyelemben ré-
szesített: bővebben foglalkozik Do-
monkos Istvánnal, Tarczal György-
gel és Móra Ferencel.

... Alszeghy esszagyűjteményével
szemben ez ismertetésnek kifogásai
talán túlságosan elméletieknek, s
éppen ezért gáncoskodóknak látsza-
nak. De úgy képzeljük, hogy csak
olyan könyv hív ki az olvasóból al-
méleti és módszertani vitákat, amely-
nek szerzője számottevő tehetség.

Galamb Sándor.

Egy posthumus könyvről. (Ko-
ronghi Lippich Elek: *Versek*. Kozma
Andor előszavával.) Könyvbarátok-
nak szánt, finom kiállítású, vékony
füzetben közműveltségi életünk egyik
érdemes munkásának verses hagyaté-
kát gyűjtötték egybe kegyeletes
kezek. E százegynéhány rövidke,
epigrammai fogalmazású gondolat-